

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	sociálních studií
Fakulta	Sociologie
Obor řízení	Mgr. Slavomíra Ferenčuhová, Ph.D.
Uchazeč	Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií
Pracoviště uchazeče	Sociologie města 20. a 21. století
Habilitační práce (název)	prof. RNDr. Luděk Sýkora, Ph.D.
Oponent	Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Pracoviště oponenta	Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Posouzení habilitační práce Slavomíry Ferenčuhové byl velmi nesnadný úkol, což bylo dáno volbou textu předloženého jako habilitační práce, jímž je tiskem vydaná monografie Sociologie města 20. a 21. století (Sociologické nakladatelství, SLON, Praha a Masarykova Univerzita, Brno, 2013). Zatímco zvykem bývá jako habilitační práci předkládat text nebo soubor textů, které reprezentují hlavní odborné přínosy uchazečů o titul docent a to s ohledem na národní a zejména mezinárodní diskuse, předložený text toto neposkytuje. Slavomíra Ferenčuhová přitom má co nabídnout. Myšlenky, kterými oslovuje širší akademické okolí, jsou formulovány v článcích, jež vyšly v časopisech s impaktním faktorem, dalších recenzovaných časopisech a knihách v mezinárodních nakladatelstvích.

Posuzování habilitační práce je tak bohužel ochuzeno o důležité myšlenky a názory, které Slavomíra Ferenčuhová vnáší do akademické komunity a diskurzu (nejen) o postsocialistických městech. Jde přitom o diskurz, který je podstatný z hlediska odborného rozvoje a profilace uchazečky o titul docent. Nezpochybňuji přitom předložení habilitační práce ve formě tiskem vydané monografie, což je zcela legitimní, ale skutečnost, že předložená monografie neprezentuje hlavní a zásadní odborné přínosy Slavomíry Ferenčuhové.

Zatímco habilitační komise posuzuje celkový rozměr odborných výzkumných a pedagogických přínosů Slavomíry Ferenčuhové, posouzení habilitační práce velí k soustředění se na předložený text. Podle zákona o vysokých školách se hodnotí odborná úroveň habilitační práce, v tomto případě tiskem vydané monografie, která má podle zákona přinášet nové vědecké poznatky. V případě posuzování tiskem vydané monografie, doporučené k publikování recenzenty, přitom nejde o posouzení relevance publikace jako takové, s různými cíli, jimž může sloužit, ale o její vztahování k procesu habilitačního řízení, tj. prokázání především nových vědeckých poznatků.

Pojďme se nyní věnovat předložené monografii. Jak píše autorka, kniha Sociologie města 20. a 21. století „je o sociologii města“, je „výsledkem mapování historie a současné podoby disciplíny (či subdisciplíny) sociologie města“. Naopak, „není výkladem podoby a proměny města ve 20. století a na začátku nového tisíciletí“; „těchto otázek se sice dotýká také, a to skrze uvedení a interpretaci prací autorů a autorek, již k teorii města a k jeho empirickému zkoumání ze sociologické perspektivy přispěli a přispívají.“ Je „v první řadě pokusem představit obor sociologie města a jeho vývoj v průběhu 20. století“. Otázku, kterou si kladu, a která ve mně vyvolává jisté pochybnosti k přístupu Slavomíry Ferenčuhové je, zda lze studovat vývoj (sub)disciplíny sociologie města bez hlubší reflexe proměn měst, zda lze oddělovat předmět a objekt studia?

Slavomíra Ferenčuhová knihu představuje tak, že se snaží o „stručné převyprávění příběhu sociologie města“. Otázkou ovšem je, zda je převyprávění něčím nové, přináší nové tvůrčí výsledky a podněty a v čem? Autorka sama informuje, že jedním z hlavních podnětů pro zpracování textu knihy v rámci jejího postdoktorského projektu podpořeného GAČR byla „potřeba zorientovat se v oboru“. Jak autorka v sebereflexi vlastní práce uvádí, práce nevyhnutelně představuje „výběrové uvedení jak historie, tak autorů, děl a ústředních témat“. Z mého pohledu se kniha sestává ze tří základních bloků. Tím prvním je interpretace vývoje disciplíny členěná na (1) období před ustanovením urbánní sociologie, (2) pojednání o Chicagské škole urbánní sociologie a (3) neoweberianských a marxistických přístupech 70. a 80. let minulého století.

Přestože Slavomíra Ferenčuhová zdůrazňuje, že „poměrně velký důraz je zde například kladen na představení kritických studií města, které vycházejí z neomarxismu“, ve skutečnosti jim je věnován neúměrně malý prostor ve srovnání s opakovaně a tradičně diskutovanými obdobími Chicagské školy a ještě starších úvah o roli měst v rozvoji moderní společnosti. Ze stručného autorčina pojednání o politicko-ekonomických přístupech, které výrazně dominovaly teoretickým debatám v 70. a 80. letech minulého století, z toho, jak výrazně se přitom opírá o interpretace Flanagana, opominutí některých zásadních konceptů politicko-ekonomické analýzy urbanizace (např. akumulace kapitálu), redukce jiných konceptů (např. vynechání odkazu na Harveyho terciární oběh kapitálu, přičemž primární a sekundární je stručně charakterizován), je cítit, že se autorka na poli interpretace politicko-ekonomických a neomarxistických myšlenek a konceptů necítí právě komfortně. Možná proto stranou zůstávají i některé z konceptů, které našly využití při interpretaci změn v postsocialistických městech, jako je například rent gap (autor konceptu Neil Smith přitom v některých svých pracích komentoval i situaci v postsocialistických městech, např. kapitola o Budapešti v *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City* nebo zahrnutí Českého Krumlova mezi lokality globálního šíření gentrifikace).

Ještě více dlužná Slavomíra Ferenčuhová zůstává vývoji od devadesátých let minulého století. I když uvádí, že strukturalistické teorie (marxistů) „se staly předmětem kritiky „postmodernistů““, poststrukturalismu pozornost věnována příliš není. Autorka sice stručně odkazuje například na tzv. Los Angeleskou školu urbánních studií, ta je ale v práci zcela nevyužita (např. Mike Davis: *City of Quartz* a další). Přitom některé z komplexnějších a shrnujících prací, jako je například kniha *Postmetropolis* (Ed Soja, v seznamu literatury chybí a je tak nevyužitá) nabízejí rozcestník k poměrně bohatému intelektuálnímu kvasu 80. a 90. let minulého století, který je nepochybně inspirativním zdrojem uvažování i o našich městech. Opominuty jsou rovněž práce akcentující ekonomickou podstatu měst a městského rozvoje, například od Michaela Storpera, který patří k vůbec nejcitovanějším autorům ve společenských vědách.

Druhý a svým způsobem specifický blok schovaný pod názvem kapitoly „Ohlédnutí po sto letech: sebereflexe oboru a otevřená debata“ je především postaven kolem představení myšlenek Jennifer Robinson. V porovnání s ostatními autory až přílišná pozornost věnovaná Jenny Robinson může mít své opodstatnění (osobně jsem potěšen, že výjimečnou pozornost v knize o sociologii města získala práce geografky). To by však zasloužilo jasnější artikulaci. Vedle jisté spojitosti důrazu na obyčejná města („ordinary city“) a studium našich měst a rovněž možných společných zájmů postkoloniálních urbánních studií a výzkumu postsocialistických měst, na něž Robinson v posledních letech upozorňuje, by představení práce Robinson a její kritiky západních urbánních konceptů, zasloužilo právě představení těch prací, jež jsou předmětem její kritiky. Jde přitom zejména o kritiku neomarxistických přístupů a také neopozitivisticky laděných empirických analýz systémů a struktur globálních měst, jež v práci diskutovány příliš nejsou.

Zatímco v první části knihy, věnované převyprávění historického vývoje disciplíny, chápu jistou distanci autorky od přednášených teorií a konceptů, v diskusi věnované aktuálním debatám bych uvítal explicitně přiznanou a artikulovanou vlastní pozici autorky, například z hlediska využití konceptů obyčejných měst, „postkoloniální teorie města“ a „kosmopolitních urbánních studií“ ve výzkumu měst v Česku a jiných zemích regionu. Text se totiž nyní pohybuje v rovině „co se (ne)má dělat“ aniž jsou taková doporučení využita ve výzkumu současných městských realit či prezentována na příkladech.

Třetí část je věnována sociologii města v Československu a urbánním studiím v Česku po roce 1989. Pojednání dominantně staví na rešerši prací Jiřího Musila. Jde zajisté o významný počín, přeci jen by ale text diskutující vývoji disciplíny u nás mohl být poněkud barvitější. Jelikož se Jiří Musil věnoval především obsahovým, věcným otázkám rozvoje měst, text knihy se v této části stává rešeršním shrnutím věcných otázek, zatímco epistemologické otázky ustupují do pozadí. Charakter pojednání se tak liší od prvních osmi kapitol. Mimo jiné to poukazuje na skutečnost zásadního vlivu interpretovaných zdrojů na charakter vlastní interpretace. Pokus o vlastní interpretaci se ale může rozcházet s pohledem interpretovaného autora, jak jsem se přesvědčil u zařazení mých textů. Například, Slavomíra Ferenčuhová rozlišuje tři větve vysvětlování proměn měst v postsocialistickém kontextu. U každé odkazuje na mé práce. Sám si přitom nejsem vědom odlišností mezi přístupy. Vždyť základy „třetího přístupu“ z práce Sýkora a Bouzarovski (2012) jsou v souladu s prvním i druhým přístupem a jejich kořeny najdeme již v článku v *Urban Studies* z roku 1994. Poněkud úsměvné je i tvrzení, že „z často citované knihy Marcuseho a van Kempena (2000) autoři (např. Sýkora 2009 ...) přebírají seznam a označení dominantních trendů ve vývoji globální společnosti, které se mají promítat do utváření a života měst: industrializace a globalizace kapitálu, deindustrializace a ekonomika služeb, deregulace vlivu veřejného sektoru a neoliberální praktiky správy, sociální polarizace, postmoderní způsob života“, přičemž jde o pětici trendů, které jsem takto označoval již například v článku v *Urban Studies* (1994) nebo starších domácích textech o proměnách měst a globalizaci z let 1996 nebo 2000. Jednovětná kritika bez rozvinuté argumentace (s. 216) pak jistou povrchností neumožňuje smysluplnou diskusi konceptualizace studia postsocialistických měst.

Knihy „Sociologie města 20. a 21. století“ je zajisté neopominutelným vstupem sloužícím k dalšímu prohloubení a také rozšíření poznání urbánních studií pro české čtenáře. Otázkou ovšem je, jak dalece přináší nové vědecké poznatky, které by rezonovaly nejen v domácí, ale také zahraniční komunitě, jak je od textu habilitační práce očekáváno nejen v akademickém prostředí, ale i zákonem o vysokých školách. Od takové práce totiž očekáváme, že disponuje vlastní metodikou, používá koncepty a teorie sloužící k výzkumu a přináší a interpretuje nové výsledky. „Sociologie města 20. a 21. století“ je ale primárně rešeršní prací bez explicitně diskutované a využívané metodologie. Je popisem založeným na značně subjektivní volbě témat autorkou textu, což ostatně sama konstatuje. Jediným náznakem „výzkumu“ je odkaz na analýzu 33 článků (s. 236-7), který ale rovněž postrádá základní parametry výzkumné metody a interpretace.

Knihy „Sociologie města 20. a 21. století“ není o městech. V prvních devíti kapitolách věnovaných zahraničním zdrojům není ani systematickým pojednáním o těch stránkách měst, které byly studovány v rámci disciplíny sociologie. Je především pojednáním o vybraných autorech a konceptech, které v průběhu historie vývoje disciplíny charakterizovaly studium měst. Sociologií města se tak v knize rozumí především přístup sociologů k výzkumu města. Jelikož se ale ve společenských vědách dá jen stěží škatulkovat mezi disciplínami, interpretace zejména některých aktuálních konceptů „sociologie města“ staví na autorech působících v jiných disciplínách, jak ukazuje například pozornost věnovaná geografce Jennifer Robinson. Rád bych znal odpověď na otázku, kterou si autorka klade na s. 147: „Znamená to, že sociologie města skutečně splýnula s interdisciplinárními studii města?“

Při pohledu na celkovou tvorbu a tvůrčí přínos Slavomíry Ferenčuhové bych neměl pochyb doporučit jmenování docentkou. Předložená habilitační práce ve formě tiskem vydané monografie, jež je selektivním rešeršním pojednáním o vývoji disciplíny sociologie města, bohužel není tím představením nových vlastních vědeckých poznatků nebo příspěvků do akademické diskuse, které by adekvátně ukázalo současný profil a směřování uchazečky. Absenci zásadních výsledků tvůrčí práce uchazečky v předložené habilitační práci, ale jejich existenci v jiných publikacích, které nejsou součástí habilitačního spisu, může nicméně zohlednit habilitační komise i příslušná vědecká rada.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

Splynula sociologie města s interdisciplinárními studii města nebo si udržuje svá specifika? Jaká?

V čem spatřujete hlavní tvůrčí přínosy a podněty knihy „Sociologie města 20. a 21. století“ pro současné mezinárodní diskuse v urbánních studiích?

Závěr

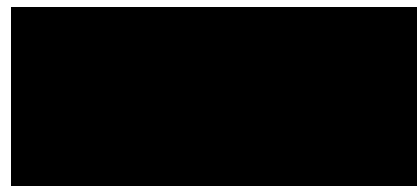
Habilitační práce Slavomíry Ferenčuhové “Sociologie města 20. a 21. století“ podle mého názoru nesplňuje požadavky kladené na habilitační práce. K tomu závěru mě vedly především tři hlavní důvody.

Podle Zákona o vysokých školách jde o tiskem vydanou monografii, která má přinášet nové vědecké poznatky. Podle mého názoru kniha “Sociologie města 20. a 21. století“ jakožto práce rešeršní povahy (i když jde v mnoha aspektech o velmi kvalitní pojednání o vývoji sociologie města, velmi podrobně zpracované zejména do 2. světové války) nové vědecké poznatky nepřináší a vzhledem k absenci teoreticko-metodického aparátu ani přinášet nemůže.

Od habilitačních prací očekáváme, že představují nejvýznamnější vědecké výstupy uchazečky a to zejména ty, s nimiž se prosazuje v mezinárodním (i domácím) akademickém diskurzu. Tím ale předložená kniha není.

Podobně od habilitačních prací očekáváme, že pokud představují již publikované texty, pak jde statě, které mají nezanedbatelný citační ohlas a tím ukazují na svůj vliv v odborné komunitě. Kniha “Sociologie města 20. a 21. století“ byla podle databáze Google Scholar k datu napsání posudku citována dvakrát a to prostřednictvím studentských prací (jedné diplomové a jedné dizertační práce) obhájených na geografii Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy.

V Praze dne 15. 2. 2018



.....
podpis